

El comunisme consellista en la primera postguerra mundial i la seva represa en l'esquerra revolucionària dels anys 60 i 70 a l'Estat espanyol*

Joel Sans Molas,
Universitat Autònoma de Barcelona

Al calor de la polarització política que sorgeix durant la Primera Guerra Mundial i sobretot en els moments finals i immediatament posteriors sorgiren grans polèmiques sobre la naturalesa del canvi social dintre de l'esquerra. Un corrent polític que va prendre temporalment una gran força però que ha estat poc estudiat, justament per la seva reduïda continuïtat, va ser el comunisme consellista. El consellisme partia de les idees marxistes, s'inscrivía dintre del món comunista i s'identificava amb els moments inicials de la revolució russa. Tanmateix desenvoluparia diferències importants amb el bolxevisme i la línia política dels Partits Comunistes, com serien l'oposició a la participació en els sindicats i les eleccions i advocar per fomentar l'autoorganització obrera a través dels consells. En aquesta comunicació veurem com es forma aquest corrent, quines són els seus plantejaments principals i com són represes i interpretades les seves idees en el següent gran període de radicalització, el dels anys 60 i 70, concretament en l'esquerra revolucionària de l'Estat espanyol.

La gènesi del consellisme corre paral·lela a un procés més ampli d'elaboració política prèvia a la Gran Guerra per part de diferents militants marxistes, amb posicions crítiques a la socialdemocràcia ortodoxa. El 1905 les gran vagues a Alemanya i la revolució a Rússia van portar a diversos autors a fer un esforç de comprensió dels nous fenòmens de mobilització. Els soviets russos van ser reconeguts per Lenin en diversos articles (entre ells "Our Tasks and the Soviet of Workers' Deputies" el novembre de 1905¹) i per Trotski en el llibre *1905: Resultados y perspectivas*, on se'ls veien com a embrions d'un govern revolucionari i Rosa Luxemburg va escriure l'obra *La Huelga de masas, partidos y sindicatos* on reconeixia el potencial polític de les lluites econòmiques. A l'Europa occidental, on la socialdemocràcia -a diferència del cas rus- s'havia pogut desenvolupar amb major assentament, i es trobava més integrada en el sistema polític, les noves idees tenen en comú el reconeixement de la importància de les lluites espontànies de la classe treballadora enfront la moderació de la socialdemocràcia.

La Primera Guerra Mundial i el fet que la majoria de la Segona Internacional europea abraçés el consens patriòtic del propi país va portar a una catalització política. Aquests partits va seguir el camí de l'anomenat "contracte social", en què el seu suport a la guerra i la contenció del malestar social era recompensat amb la seva inserció dins la vida institucional i amb promeses de futurs avenços socials i democràtics.² A mesura que avançava la guerra i empitjoraven els efectes sobre la

* Aquesta comunicació està vinculada al projecte d'investigació: "Las alternativas a la quiebra liberal en Europa: socialismo, democracia, fascismo y populismo, 1914-1991" (Ministerio de Ciencia e Innovación, HAR2011-25749). Forma part del projecte de tesi doctoral de l'autor i està finançat pel programa FPU del Ministerio de Educación.

¹ V. I. Lenin, "Our Tasks and the Soviet of Workers' Deputies. A Letter to the Editor", novembre de 1905. Disponible a: <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1905/nov/04b.htm> [entrada 12/02/2014]

² Geoff Eley, *Historia de la izquierda en Europa (1850-2000)*, Barcelona, Crítica, 2002, p. 130-134.

població va començar a forjar-se una oposició dins la socialdemocràcia que tindria com a primer punt d'articulació l'oposició al conflicte bèl·lic. Les conferències internacionals per la pau de Zimmerwald (1915) i Khiental (1916) van servir d'espai vertebrador d'aquests corrents i palesarien una diferenciació política on cada cop prenen més pes les posicions revolucionàries. Així, el que fins al moment era unes formulacions crítiques van precipitar-se en nous projectes polítics. A banda dels bolxevics, es poden anomenar a Alemanya el grup espartaquista i els Socialistes Internacionals i a Itàlia la Fracció Revolucionària Intransigent.

Però a més de la fallida de la Segona Internacional respecte els seus principis internacionalistes i antiimperialistes, va haver-hi un altre factor que va empènyer la reconfiguració de l'esquerra i va contribuir a donar-li forma. Ens estem referint a l'auge de lluites obreres, cada cop més intenses a mesura que s'allargava el conflicte, i que estaven modelades tant per l'augment de les desigualtats i l'explotació com pels canvis en el treball derivats del procés de concentració de capital i d'expansió industrial vinculada a la guerra. Per altra banda el fet que els partits socialdemòcrates i els seus sindicats afins donessin suport a l'esforç de guerra va portar a que el malestar social i antibèl·lic es manifestés al marge o, fins i tot en oposició, a les seves direccions, de forma espontània i explosiva. Els conflictes obrers cada cop adquirien un to més polític i concentrat ja que amb guerra l'entrellaçament de l'economia i l'estat en l'economia portava a la confluència de les qüestions polítiques i econòmiques.³

Per últim hi ha un tercer element, que és l'enorme impacte de la Revolució russa, que va enlairar les perspectives polítiques “d'allò possible” i va oferir els soviets com a model per vehicular el canvi social. L'exemple rus revolució i els exemples de lluita autoorganitzada de la classe treballadora arreu d'Europa van oferir als nous corrents radicals una alternativa al determinisme econòmic del que feien gala els principals teòrics de la II Internacional i els va permetre posar l'èmfasi en els factors subjectius i en l'acció revolucionària.

En els moments finals de la guerra es comencen a formar consells de treballadors i soldats com a culminació d'aquest procés ampli de radicalització política i revolta social.

L'activitat obrera d'aquest període va prendre tot un rang de formes diferents, des de comitès de vaga no oficials amb objectius polítics (com a Anglaterra o Berlín) fins als consells de fàbriques italians, d'un perfil més revolucionari, passant per representacions obreres en un municipi o comitès d'acció local. Aquests tipus d'organismes d'obers prenen força sobretot, a banda del soviets russos, a Alemanya, a Itàlia, a Gran Bretanya, a Àustria i Hongria. A diferència de Rússia, on la prohibició de les lluites econòmiques va ajudar a la propagació dels soviets, a l'Europa occidental l'existència àmplia de sindicats portava a situacions de més entrelligament entre els sindicats i el nous organismes d'autoorganització. Així el moviment dels shop stewards (enllaços sindicals) britànic era una organització de base, que podia actuar autònomament, però que agrupava els enllaços sindicals.⁴ La perspectiva de control obrer plantejava desafiaments al paper d'intermediació dels sindicats, que van fer grans esforços per neutralitzar els consells.⁵

³ *Ibid*, p. 142-144.

⁴ Donny Gluckstein: *The western soviets workers' councils versus Parliament, 1915-1920*, Londres, Bookmarks, 1985. p. 219-226.

⁵ Geoff Eley, *Historia de la izquierda...* p. 164-167.

Els consells sobrepassaven la tradicional diferenciació entre lluita política -parlamentària i a mans dels partits- i lluita econòmica -a mans dels sindicats-. Al mateix temps diluïen la diferenciació entre afiliats i no afiliats als sindicats, al ser òrgans del conjunt dels treballadors. A més, la democràcia directa en els centres de producció portava a la unitat entre la presa de decisions i la seva posada en pràctica. Eren una articulació del poder dels treballadors que potencialment desafiava tant el domini de la patronal com -en un moment de guerra en què l'estat controlava bona part de l'economia- com del mateix govern.

Al voltant dels consells hi havia tot tipus d'idees sobre quin paper havien de jugar i inicialment pocs activistes els veien com un substitut de les institucions parlamentàries.⁶ La socialdemocràcia alemanya va intentar -i ho aconseguiria a principis de 1919- enquadrar-los dins la democràcia parlamentària, amb tasques de representació sindical i buidar el seu contingut de control obrer. En canvi, des de les posicions comunistes es veurien els consells com un òrgan tant de mobilització revolucionària com la base d'una nova forma de societat i de l'estat soviètic, la concreció de la “dictadura del proletariat” formulada per Marx.

El consellisme

Dintre del moviment comunista es desenvoluparà un corrent que considerarà els consells la pedra angular del moviment obrer i els contraposarà als sindicats, es tracta del comunisme consellista. Si bé inicialment s'identifica amb el corrent comunista procedent de Rússia, a principi dels anys 20 anirà prenent uns contorns diferenciats i més definits. Per entendre el comunisme consellista i una de les seves figures més destacades, Anton Pannekoek, però, hem de remuntar-nos a uns orígens previs a la Primera Guerra Mundial, que van a cavall d'Holanda i Alemanya.

L'especificitat d'Holanda és que es produeix la cristallització d'una facció marxista radical prèviament a la guerra. L'impacte d'una gran vaga el 1903 va portar intensos debats dins la socialdemocràcia que van culminar amb l'escissió del sector radical, que va formar el Partit Socialdemòcrata (el 1918 transformat en Partit Comunista). L'astrònom i teòric marxista holandès Anton Pannekoek va tenir una relació estreta amb l'esquerra alemanya, sobretot a la regió de Bremen, on va realitzar nombrosos cursos de formació política. Bremen, on hi havia una classe treballadora puixant fruit del creixement industrial, seria un bastió dels sectors radicals dins de la socialdemocràcia, sobretot després de l'experiència de mobilització de 1905 i els debats oberts sobre la vaga de masses. Pannekoek seria la principal figura d'aquesta esquerra, conjuntament amb Karl Radeck i Johann Knief. Per aquest pensador l'estratègia revolucionària s'havia de basar en accions extraparlamentàries continuades i esteses, des de manifestacions fins a vagues generals, que permetrien educar, col·lectivitzar i enfortir el proletariat, a més de debilitar els fonaments de l'estat. Al mateix temps, plantejava que en el transcurs de les lluites de masses apareixerien noves institucions obreres que substituirien les institucions burgeses existents.

Les propostes estratègiques de Pannekoek estaven modelades per la idea fonamental de les limitacions de les organitzacions tradicionals i de la relació rígida que s'establia entre els líders i els seguidors. Segons això hi hauria una contradicció entre la voluntat de lluita de les masses i la

⁶ *Ibid*, p. 165.

incapacitat de les direccions dels partits i dels sindicats per donar-los expressió. Més encara, la burocràcia hauria desenvolupat una visió del món i uns interessos diferents als treballadors. Aquestes idees sortien d'una teorització de diverses experiències de lluita obrera, com la vaga de tres mesos dels treballadors de Bremen el 1910, que els líders sindicals van intentar inicialment impedir.⁷

Algunes de les idees de Pannekoek, com l'èmfasi en la capacitat d'autoorganització de la classe treballadora, de la relació de lluites econòmiques i polítiques i la crítica a la burocràcia, es formen en paral·lel a les que estava formulant Rosa Luxemburg i coincideixen en diversos aspectes, ja que s'enfrontaven a problemàtiques similars davant la línia majoritària dins la socialdemocràcia. Ara bé, Pannekoek extreu diverses conclusions que divergeixen d'allò que plantejava Luxemburg: l'oposició als sindicats, la no participació en els parlaments i un canvi important en la concepció del partit, que hauria de deixar de ser centralitzat i intervencionista.

Un cop va esclatar la Gran Guerra Pannekoek va interpretar la capitulació de la II Internacional a l'esforç de guerra no com un producte d'un error del lideratge sinó la conseqüència objectiva del vell moviment, ja caduc en l'època de l'imperialisme. L'alternativa a les velles formes havien de ser noves estructures del poder proletari i un nou tipus de moviment dels treballadors, als quals s'ha de preparar ideològicament per un trencament amb la socialdemocràcia. Així, l'esquerra de Bremen cridava a la formació de nous instruments i recollia part del sindicalisme revolucionari dels *International Workers of the World* (IWW). Un dels líders de l'esquerra de Bremen, Fritz Wolffheim, que tenia contactes amb l'IWW, defensava la necessitat d'una "organització unitària", que combinés les funcions del sindicat i del partit, estructurada just en el punt de producció amb una xarxa laxa d'organitzacions de fàbrica. Els sectors radicals de Bremen, estaran en contacte amb els de Hamburg, però en canvi no van tenir una relació gaire estreta amb els espartaquistes, dels qui discrepaven amb el fet que creguessin que es podia reformar la socialdemocràcia. Aquests sectors s'acabaran separant de l'SPD i creant entre 1915 i 1917 els Socialistes Internacionals d'Alemanya (ISG, en les sigles en alemany). Es definiran com una "organització unitària", els contorns organitzatius dels quals es deixen per més endavant, a concretar en funció de les mateixes lluites⁸.

L'esclat de la revolució el nombre de 1918 va portar a la confluència de l'ISG amb el grup espartaquista de Rosa Luxemburg i Karl Liebknecht, per donar lloc al Partit Comunista d'Alemanya (KPD). Tanmateix, no hi haurà una fusió ideològica plena i les divisions d'origen es mantindran respecte tres grans debats: sobre si el KPD ha de ser un partit centralitzat o una federació de grups autònoms locals (com proposava el sector provinent de la ISG), sobre la participació en els sindicats i, sobretot, si es presentaven a l'assemblea nacional. En l'últim punt va guanyar majoritàriament la posició dels antics ISG de no concórrer.

A mitjans de 1919 els debats dins el KPD es van polaritzar. Mentre el lideratge, encapçalat per Paul Levi, buscava l'acostament a l'USPD, en canvi els antics ISG plantejaven que feien falta noves formes d'organització antiburocràtiques, un trencament total amb les polítiques de la II Internacional i que el partit havia d'esdevenir, com sintetitza John Gerber, "*a decentralized*

⁷ John Gerber, "From Left Radicalism to Council Communism: Anton Pannekoek and German Revolutionary Marxism" a *Journal of Contemporary History*, Vol. 23, Núm. 2, Bolshevism and the Socialist Left, abril 1988), p. 171-176.

⁸ John Gerber, "From Left Radicalism to Council..." p. 176-180.

federation devoted to propagating the ideas of 'unitary organization' and the council system". A finals d'anys la direcció del partit emprendre un atac contra l'ala esquerra que es saldarà amb la reducció de la militància de 108.000 a 50.000.⁹

El 1920, després del cop de Kapp i del paper de baix relleu jugat pel KPD en obstaculitzar-lo, els sectors que havien marxat del partit es reagruparan i crearan el Partit Comunista dels Treballadors d'Alemanya (KAPD), que es veu a si mateix, a diferència de les concepcions leninistes, com un partit que actuï com un catalitzador d'idees més que com un instrument d'acció revolucionària. Poc abans s'havia creat una organització consellista, la Unió General de Treballadors d'Alemanya (AAUD), a partir de l'articulació de comitès de fàbrica creats durant l'últim any de la guerra. Bastat també en aquest substrat, es configurarà en la Unió de Treballadors Lliures d'Alemanya (FAUD), concebut més com una organització unitària dels treballadors que com un sindicat¹⁰.

La militància d'aquestes organitzacions serà considerable i mostra els suports massius que va arribar a despertar el consellisme a Alemanya. El KAPD va arribar a tenir un punt màxim de 40.000 militants l'agost de 1920 i l'AAUD es va fundar amb 80.000 militants i arribaria a uns 200.000 l'any següent. Aquestes organitzacions s'autodefinien de comunistes i com a tals pensaven que aconseguirien el suport de la III internacional. Amb aquest objectiu Pannekoek va escriure el 1920 un dels textos fonamentals del consellisme, *Revolución mundial y táctica comunista*, en el qual s'assenyalava que a l'Europa occidental es necessitaven unes tàctiques diferents que les utilitzades pels bolxevics. Però l'expectativa de sumar-se a la III internacional va ser replicada quan Lenin va escriure *L'esquerranisme, malaltia infantil del comunisme* l'any següent, en què es criticava la no participació en els sindicats i en les eleccions, per deixar aquests camps lliures a altres forces i l'aïllament que suposava pels comunistes.

Si el consellisme qualla en les grans organitzacions de 1921 -i de fet segurament és d'aquest any l'inici d'usar el terme "comunisme consellista"¹¹- aviat començarà el declivi de les seves forces quan després de 1920 hi ha un descens de combativitat i una bona part de la classe treballadora deixa la implicació política. El moviment consellista perd les perspectives d'aconseguir els seus objectius i gradualment perd el seu caràcter de masses per entrar en un procés de fragmentació sectària i marginalització. El 1923 el moviment no aconseguia més de 20.000 seguidors i una dècada després es veia reduït a uns pocs centenars¹². En canvi el seu "homòleg comunista", el KPD, aconseguiria mantenir-se i créixer.

Les idees del comunisme consellista difereixen de les dels Partits Comunistes, tant en tàctica com en concepció del període polític. En primer lloc, consideren el capitalisme en declivi i que s'ha d'abolir immediatament. Caracteritzen el moment com a "període de transició" cap al socialisme, en què els sindicats i partits, que havien estat eines de la classe treballadora per superar l'atomització

⁹ John Gerber, "From Left Radicalism to Council..." p. 181-182.

¹⁰ Richard Gombin, "Council Communism" a *The Radical Tradition*, Londres, Methuen, 1978. Disponible a: <http://www.marxists.org/subject/left-wing/1978/council-communism.htm> [entrada 15/01/2014] i John Gerber, "From Left Radicalism to Council..." p. 183-184.

¹¹ Marcel van der Linden, "On Council Communism" a *Historical materialism*, 2004, vol. 12, núm. 4, p. 27-50. Disponible a: http://socialhistory.org/sites/default/files/docs/publications/council_communism_0.pdf [entrada 10/02/2014]

¹² John Gerber, "From Left Radicalism to Council..." p. 185.

en els moments de formació del capitalisme, ara són caducs i un fre per a la capacitat d'acció de la classe treballadora i per a la revolució. Així, s'oposen a la participació en els sindicats i a les eleccions parlamentàries, ja que són instruments que reforcen la dominació ideològica burgesa. La situació objectiva a l'Europa occidental mostra una maduresa per la revolució, el problema són els factors subjectius, de mentalitat, confiança i consciència política¹³.

En segon lloc, veuen en les estructures autoorganitzades de lluita obrera l'embrió dels consells i aquests la base del futur estat consellista. El rol dels comunistes consellistes és aportar idees i clarificació política per fer aquests passos, on la pròpia acció col·lectiva del proletariat seria fonamental. Per últim, sobre el model de partit hi ha una certa indefinició i diversitat de visions. Per a Pannekoek el partit és un “partit d'opinió” una federació de cercles d'estudi, que fan feina de discussió i d'elaboració teòrica, de clarificació i en fan propaganda (grups d'opinió, no intervencionistes, només propagadors d'idees)¹⁴. En canvi altres pensadors consellistes, com Otto Riible, defensaran la idea de l'organització unitària, que aplegaria els rols del sindicat i el partit¹⁵.

D'aquesta forma el comunisme consellista es tracta d'un corrent que rep la influència del sindicalisme revolucionari -com també succeeix en l'*Ourdine Nouvo* de Gramsci- tot i que en comptes de considerar els sindicats l'agent de canvi i d'estructura de la nova societat, aquest paper el veuen en els consells. Al mateix temps, però, s'inscriuen dins el marc teòric marxista comunisme i aposten per la dictadura del proletariat després de la revolució.

El procés de formació el podem encabir en un moment de gestació creativa d'alternatives als plantejaments dominants dins la socialdemocràcia que corre paral·lel als esforços d'altres autors com Luxemburg, Lenin, Trotski, Gramsci o Bordiga. I el podem encabir dins del comunisme d'esquerra, que englobaria aquells sectors considerats comunistes, però que s'oposaren als bolxevics en base a uns principis que consideren més autènticament proletaris. En aquest sentit hi haurà punts en comú entre els consellistes i el corrent de Bordiga, com la no participació en les eleccions, encara que no tindran un contacte polític.

El comunisme consellisme desenvolupa una profunditat política i teòrica d'unes idees que tot i no ser concebudes inicialment com a contraposades al leninisme, acaben desenvolupant-se com alternativa a aquest i al rumb de la III Internacional. Tot i així, el moviment consellista s'enfronta a debilitats que dificulten el seu assentament. En primer lloc, les seves organitzacions alemanyes, el KAPD i l'AAUD, no van deixar de ser federacions laxes, on les diferències ideològiques són importants, especialment entre les diverses zones. El KAPD en el seu programa de 1920 ofería aquesta visió del seu funcionament: “*To express the autonomy of the members in all circumstances is the basic principle of a proletarian party, which is not a party in the traditional sense*”¹⁶. La confiança en la lluita espontània, l'antiburocratisme i l'oposició a les reivindicacions materials limitades, a les lluites reformistes, els portava a oposar-se a crear estructures estables. En segon lloc, a nivell teòric l'anàlisi del reformisme tendeix a subestimar la seva influència, fet que impedeix

¹³ Anton Pannekoek, *Anton Pannekoek y los consejos obreros (textos escogidos y presentados por Serge Bricianer)*, Barcelona, Anagrama, 1976. p. 338 i Marcel van der Linden, “On Council Communism” a *Historical materialism*, 2004, vol. 12, núm. 4. p. 35-36.

¹⁴ Anton Pannekoek, *Anton Pannekoek y los consejos...* p. 338-341.

¹⁵ Marcel van der Linden, “On Council Communism” p. 27-50.

¹⁶ *Programme of the Communist Workers Party of Germany (KAPD)*, maig 1920. Disponible a <http://www.marxists.org/subject/left-wing/kapd/1920/programme.htm> [entrada 23/02/2014]

tenir en compte el fet que les organitzacions socialdemòcrates aconseguïssin recuperar ràpidament la influència sobre la classe treballadora. Això està relacionat amb una visió respecte el canvi social generalista i una visió lineal de descomposició del capitalisme i ascens del socialisme. Hi ha una perspectiva a curt termini de revolució social ja que es considera el moment com l'última fase de lluita entre el capital i treball. Tots aquests factors fan que quan baixa el nivell de mobilització obrera el consellisme noti fortament els efectes sobre la seva militància, que estava estretament lligada a l'autoorganització obrera. El declivi del dinamisme militant s'agreuja per tenir la poca estructura de les organitzacions, que dificulta cohesionar les perspectives i fer front a l'increment de les diferències polítiques i la fragmentació del moviment.¹⁷

Així, una de les fortaleces del consellisme i que li donava aquesta fortalesa des de baix, però també al mateix temps de les seves debilitats, és la seva dependència en l'autoorganització “natural” dels treballadors (la que parteix de la forma com està organitzada la producció) i per tant del ritme d'activitat militant dels treballadors. Com diu Donny Gluckstein:

*Though the ground for truly independent organization and action in the factories could be prepared, it could not be artificially created but had to await the rise of mass struggle. Thus factory militants could only lead in spite of the officials when conditions forced to take action and abandon 'normal' trade union practices.*¹⁸

Si aquests escenaris d'oportunitat passaven, el manteniment del consellisme esdevenia problemàtic. De fet, després dels anys 20 el consellisme es mantindrà sobretot en la producció intel·lectual d'autors com Pannekoek o Korsch, que continuaran teoritzant en les següents dècades. Es mantindrà un petit cercle al voltant de Pannekoek que continuarà després de la seva mort el 1960. I el grup *Socialisme ou barbarie*, creat per Cornelius Castoriadis i en Claude Lefort després de sortir del trotskista Partit Comunista Internacionalista el 1948, seguirà en part el fil del consellisme, també amb influències de Rosa Luxemburg i de les idees llibertàries. Però semblava que el comunisme d'esquerra havia quedat com una pàgina del passat.¹⁹

Els anys 60: nova radicalització obrera i cerca d'alternatives

Tanmateix, els anys 60 i 70, amb un nou període de radicalització política i d'increment de les lluites obreres, hi haurà una proliferació de nous projectes polítics, que en part reprendran idees anteriors. Així trobem un auge del maoisme, l'autonomia obrera, el trotskisme o també el consellisme. La nova esquerra revolucionària que emergeix revisitarà les aportacions polítiques i teòriques del “vell” moviment comunista per tal de poder vertebrar el seu projecte. Pel que ens ocupa en aquesta comunicació, des de projectes a mig camí del comunisme i l'anarquisme, l'autonomia obrera i el marxisme heterodox, es van buscar referents en autors de l'esquerra comunista i del comunisme consellista en l'anterior gran període de convulsió social, al del final de la Primera Guerra Mundial i anys posteriors.

¹⁷ John Gerber, “From Left Radicalism to Council...” p. 185.

¹⁸ Donny Gluckstein: *The western soviets...* 1985. p. 227.

¹⁹ Steven Wright, “Left Communism in Australia: J.a. Dawson and the “Southern Advocate for Workers' Councils””, a *Thesis Eleven*, febrer 1980 1, p. 43-77. Consultat a: <http://www.left-dis.nl/uk/dawson.htm> [entrada 18/02/2014]

El consellisme no aconseguirà els mateixos suports que les organitzacions marxistes-leninistes i maoistes, però sí va exercir una empremta significativa en l'esquerra posterior a 1968, especialment en l'ambient polític radical on es mesclaven influències que oscil·laven entre el marxisme i el comunisme llibertari, una amalgama en el qual era difícil discernir clarament els diferents projectes polítics. Diferents aspectes del consellisme històric van interessar a la nova esquerra, com explica Toby Boraman:

As New Leftists sought an anti-bureaucratic alternative to Stalinism and social democracy, many became interested in council communism after the inspiring re-appearance of workers' councils during the Hungarian revolution of 1956, the French 'events' of May-June 1968, as well as the resurgence in strike activity (including wildcats and occupations) following 1968.²⁰

Moltes vegades la influència del consellisme arribava de forma indirecta, a partir de grups diversos com *Socialisme ou Barbarie*, els situacionistes o la *Johnson-Forest Tendency* dels EEUU (encapçalada per C.L.R. James and Raya Dunayevskaya).²¹ Entre la munió de grups que reben la influència del consellisme trobaríem, entre d'altres, *Solidarity* a Gran Bretanya, *Root and Branch* als EEUU, *Förbundet Arbetarmakt* (Poder dels Treballadors Units) a Suècia, *Daad en Gedachte* a Holanda, *Echanges et Mouvement*, *Mouvement Communiste* i *Négation* a França, i *Die Soziale Revolution ist keine Parteisache!* (La revolució social no és una qüestió de partit!) a Alemanya.²² Autors consellistes com Pannekoek, Korsch o Rühle reapareixen publicats en mitja dotzena de llenguatges²³. I la *New Left Review* o l'organització estudiantil alemanya SDS alemanya publiquen articles o entrevistes a antics militants del comunisme consellista.²⁴

A l'hora d'interpretar aquesta represa hi ha autors que consideren que les noves organitzacions formen part del comunisme consellista, si bé evolucionat i adequat a un altre context històric, i d'altres que creuen que és un corrent específic diferent, ja que rep diferències del món llibertari.²⁵ Per la meua banda, considero que és difícil fer una generalització, ja que hi un rang ampli de projectes. Però en la majoria d'organitzacions les coordenades polítiques són diferents i donen lloc a un cos teòric més heterogeni respecte el comunisme consellista històric. Per això utilitzaré el terme “comunisme consellista” preferentment per al moviment polític posterior a la Primera Guerra Mundial i el terme “consellisme” per a projectes posteriors.

Un lloc interessant d'aquests desenvolupaments és Itàlia, on a finals dels anys 60 sorgiren

²⁰ Toby Boraman, “Carnival and Class: Anarchism and Councilism in Australasia during the 1970s” a Alex Prichard, Ruth Kinna, Saku Pinta i Dave Berry (eds.), *Libertarian Socialism. Politics in Black and Red*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2012. p. 251-274. Consultat a <http://www.anarchist-studies-network.org.uk/docPostuments/Black%20and%20Red/Draft%20Papers/Boraman%20Carnival%20anarchism%20councilism%20and%20class.doc> [Entrada 10/10/2014]

²¹ Steven Wright, “Revolutionary Traditions. Council Communism”, *Discussion Bulletin*, 110 (Nov./Dec. 2001), p.20-24, Disponible a: <http://www.marxists.org/subject/left-wing/1991/revolutionary-traditions.htm> [Entrada 10/02/2014]

²² Toby Boraman, “Carnival and Class...” p. 251-274.

²³ Steven Wright, “Left Communism in Australia...” p. 43-77.

²⁴ Richard Gombin, “Council Communism...” i Bernhard Reichenbach, “The KAPD in Retrospect. An Interview with a Member of the Communist Workers Party of Germany” a *Solidarity*, vol. 6 no. 2, 1969. Disponible a: <http://www.marxists.org/archive/reichenbach/1969/retrospect.htm> [entrada 22/01/2014]

²⁵ Toby Boraman, “Carnival and Class...”

diverses organitzacions -entre elles *Avantguarda Operaia*, *Lotta Continua* i *Il manifesto*- que en el seu rebuig al “leninisme clàssic” recollien una mescla d'influències polítiques que anaven des del marxisme heterodox dels anys 20, fins al maoisme, a més d'un important component obrerista i de confiança en la lluita espontània.²⁶ La importància en aquest país de la mobilització vaguista i de la formació de nous espais d'autoorganització posarà de nou sobre la taula debats sobre els consells obrers si bé en formes diferents que els anys 10-20.

Per entendre que les tesis del consellisme connectin amb les aspiracions de la nova radicalitat considero que cal tenir en compte principalment dos factors. En primer lloc hi ha un element, comú amb el període anterior al voltant de la Primera Guerra Mundial, al qual es vol donar resposta: l'extensió de lluites obreres combatives i espontànies, amb una capa de nous treballadors que en diverses ocasions s'articulen per sobre -o com a mínim al marge- de les estructures sindicals existents. Així trobem la proliferació d'assemblees de treballadors, comissions de delegats, consells de fàbrica, coordinadores de delegats de diferents empreses o moviments de base de delegats sindicals. I en segon lloc, hi ha el factor polític, la cerca d'una alternativa a l'estalinisme i a la moderació dels Partits Comunistes -per no parlar de la socialdemocràcia-, que en moltes ocasions exercien un fre o una voluntat de control sobre les lluites que s'estaven produint o que reaccionaven amb suspicàcia a la nova mobilització radical, per exemple l'estudiantil.

Però hi ha punts importants diferents entre els dos períodes de radicalització, entre els anys 10-20 i els anys 60-70. En el primer moment la polarització social i política és d'una magnitud clarament major, amb una situació revolucionària o prerevolucionària, segons el país. Una altra diferència és que els anys 60-70 els sindicats i els partits comunistes, a diferència de la socialdemocràcia durant i després de la Gran Guerra, estan menys integrats a les institucions amb acords de compromís la qual cosa els permet mantenir una major legitimitat dintre del moviment obrer i poder intervenir en els nous instruments d'autoorganització, incentivar-los al mateix temps que canalitzar-los en una determinada forma, com fa per exemple la CGIL a Itàlia respecte els consells obrers, lligant-los amb un projecte sindical,²⁷ o el PCE-PSUC amb les comissions obreres que sorgeixen a l'Estat espanyol. Per últim si bé s'estenen els organismes de base del moviment obrer no arriben a consolidar amb el contingut dels anteriors consells, quan es plantejava un poder obrer com a base d'un procés revolucionari.

La influència del consellisme a l'Estat espanyol: el cas de l'OICE

A l'Estat espanyol la influència del comunisme consellista es donarà a finals dels anys 60 i principis dels 70 en els cercles de l'esquerra radical antiestalinista i de perfil antiautoritari. En el Col·lectiu Comunista Català (CCC), format per militants provinents del PSUC a finals dels anys 60, aquesta influència aniria lligada als components autogestionaris i assemblearis, i a l'oposició al concepte de partit jerarquitzat.²⁸

Una altra branca que va rebre aquesta influència és la que va trencar amb el Front Obrer de

²⁶ Massimo Teodori, *Las nuevas izquierdas europeas (1956-1976). Volumen II*, Barcelona, Blume, 1978. p. 561-582. Chris Harman, *The fire last time. 1968 and after*, Londres, Bookmarks, 1998. p. 194-210.

²⁷ Carme Molinero, “Nuevas formas de sindicalismo en un tiempo de contestación: CGIL y CCOO, 1966-1976” a *Historia Social*, núm. 72, 2012, p. 133-153.

²⁸ Entrevista telefònica amb August Gil Matamala (exmilitant dels CCC), 19/02/2014.

Catalunya per formar el grup *Qué hacer* el 1969 i poc després els Círculos de Formación de Cuadros (CFC). En aquests grups hi havia una mescla de diferents idees polítiques, des de l'anarquisme i el sindicalisme revolucionari fins al marxisme heterodox i va arribar l'influx de diversos autors crítics amb el leninisme, com Pannekoek, Castoriadis, Korsch, Lukács o també de la Internacional Situacionista.²⁹ Les discussions internes dintre dels CFC van portar a finals de 1970 a una divisió que donarà lloc a quatre grups: els Círculos Obreros Comunistas (COC), els Grupos Obreros Autónomos (GOA), el *Topo Obrero* i la Unión Comunista de Liberación. Tot i així aquests quatre sectors continuaran treballant a les Plataformes de Comissions Obreres, un espai d'organització obrera no sindical, amb una orientació anticapitalista, que havien impulsat els CFC.³⁰

Els GOA, que existiran entre 1971 i 1973, seran un dels primers grups a l'Estat espanyol que s'identificarà obertament amb l'autonomia obrera, i en ells pesarà més l'influx del consellisme que l'anarcosindicalisme.³¹ Però l'organització que més estretament podem identificar amb el comunisme consellista històric van ser els COC, formats el 1971. Aquesta organització, a diferència dels GOA, els CCC o de grups radicals a d'altres països, com *Socialisme ou Barbarie*, la *Johnson–Forest Tendency* o els situacionistes, entre d'altres, manté la idea de formar una organització revolucionària estructurada.

Els COC, que el 1974 es transformaran en l'Organización de Izquierda Comunista de España (OICE), destaquen també per ser una organització que dins d'aquest corrent de l'esquerra comunista agafarà una implantació superior a la resta, en general grups petits. En el seu moment àlgid a finals dels anys 70 comptaria amb una militància estimada superior al miler pel conjunt de l'Estat espanyol i un base obrera significativa a algunes zones.³²

En els documents inicials de formació política dels COC trobem el text “Partido y clase obrera” de Pannekoek (traduït del llibre *Pannekoek et les Conseils Ouvriers*, publicat a París poc abans, el 1969), l'article “Proletariado y organización” de F. Cardan (Castoriadis) de la revista *Socialisme ou barbarie*, *Los consejos en la revolución húngara* i *Teoría leninista de la organización* d'Ernest Mandel, a més de treballs de Lenin i Trotski. Així veiem tant una influència del leninisme, com del consellisme i el trotskisme.³³ El text de Cardan i el de la revolució hongaresa de Mandel també van ser editats pels GOA,³⁴ fet que mostra tant els orígens compartits com els referents ideològics comuns en aquests cercles radicals.

El comunisme consellista i les idees d'Anton Pannekoek es troben en un gran nombre d'aspectes

²⁹ Paniagua, Fernando, *Círculos de Formación de Cuadros-Grupos Autónomos Obreros. Los primeros pasos de la autonomía en Barcelona (1969-1973)*, Trabajo de investigación – DEA, Universitat de Barcelona, 2005. [inèdit]. p. 20.E

³⁰ Sobre Plataformes i la formació de l'OICE veure: Sans, Joel, 2013: “L'Organització d'Esquerra Comunista en el moviment obrer: les Plataformes i Comissions Obreres Anticapitalistes (1971-1977)”, a *VIII Encuentro Internacional de Investigadores del Franquismo*, Barcelona, 21 i 22 de novembre de 2013.

³¹ Miquel Amorós, “¿Qué fue la Autonomía obrera?” a *Por la memoria anticapitalista. Reflexiones sobre la autonomía*, Klinamen, 2009. Disponible a: http://www.editorialklinamen.net/wp-content/uploads/2012/10/klinamen_memoria_anticapitalista.pdf [accés 10/11/2013] p. 251.

³² Entrevista a Josep Sementé (exdirigent de l'OICE), Barcelona, 07/06/2013, i testimoni de l'extresorer de l'OICE Pere Avià, 25/06/2013.

³³ Arxiu Nacional de Catalunya. Fons OEC. Inventari 273. Caixa de trasllat 1. Materiales de Formacion política (del COC)

³⁴ Disponibles al *Archivo digital de la Autonomía obrera. Luchas autónomas en el estado español durante la dictadura y la transición*. <http://www.autonomiaobrera.net/> [accés 01/11/2013]

de l'orientació dels COC-OICE. Veuen les Plataformes de Comissions Obreres (o Comissions Obreres Anticapitalistes) -de les quals esdevindran els principals impulsors- com l'organització unitària a la que feien referència els comunistes consellistes: *“Las Plataformas y Comisiones asumen desde el principio tanto los aspectos económicos de la lucha proletaria como los aspectos políticos de dicha lucha”*. Aposten per la *“creación Extensión y desarrollo de las COE como los auténticos y genuinos embriones de a futura Organización de Clase”*, que a través de la lluita contra el capitalisme *“hará posible el futuro poder proletario a través de los Consejos Obreros”*³⁵.

La seva visió de l'organització obrera és en aquest sentit contrària als sindicats, vistos com agents de moderació i de reproducció de la ideologia burgesa. Seguint a Pannekoek utilitzen el concepte de “període de transició”, però fan una translació política, en què les anteriors organitzacions caduques de la socialdemocràcia ara són els partits comunistes, als quals s'oposen per ser “revisionistes”. La importància de l'autoorganització obrera i la crítica frontal als partits polítics reformistes, els porta a criticar els organismes unitaris de l'oposició i no participar directament en els processos polítics que busquen aconseguir una democràcia burgesa. El paper de l'avantguarda política és ajudar a incrementar la consciència política de la classe treballadora, introduint de forma gradual reivindicacions en un sentit anticapitalista, per avançar en una direcció revolucionària. Per últim, l'OICE reivindica la revolució russa, però, com el comunisme consellista, analitza que la URSS va donar lloc a un règim de capitalisme d'estat.

L'OICE adaptarà algunes idees del consellisme en el nou context, així no només impulsarà organitzacions obreres anticapitalistes com Plataformes, sinó també crearà espais equivalents en l'àmbit estudiantil i veïnal. Però també hi haurà diferències amb el consellisme històric. A nivell ideològic pren uns referents polítics més diversos, que incorporen idees de Gramsci, Lukács, Lenin, Trotski i Nin. En aquest sentit el funcionament s'inspirarà en bona mesura en el leninisme, a diferència del KAPD, on els grups actuaven amb autonomia, i a diferència del partit d'opinió de Pannekoek. Una altra diferència important serà que l'OICE no s'abstindrà de participar en el terreny electoral, així participarà en els comicis generals de 1977.

A més, l'OICE, en la seva evolució, cohesionarà les seves idees polítiques al voltant d'una concepció de partit cada cop més propera al leninisme. Així en el seu Congrés de 1976 farà una crítica sobre l'existència anterior de concepcions “antipartit” que haurien afavorit, a més, *“corrientes autonomistas y federalistas, en el concepto de partido a construir”*³⁶. En front això aposta per un funcionament com a partit pel centralisme democràtic. En els seus Estatuts de 1977 menciona com a principals referents ideològics a Marx, Engels i Lenin i assenyala que el seu projecte és construir un *“Partido Comunista”*³⁷. Tot i així, en l'orientació en el treball dins de la classe treballadora mantindrà unes propostes de treball -l'oposició als sindicats i la defensa del projecte de les plataformes - que són en un alt grau provinent del comunisme consellista.

³⁵ CEDOC – FO 19/014. *Manifiesto de las Comisiones Obreras de Empresa y Plataformas Anticapitalistas de España*, desembre 1973.

³⁶ Rafael Márquez (Secretario General de la OICE): *Declaración de la segunda sesión del primer congreso. “Tesis básicas”*. Organización de Izquierda Comunista de España, agost 1976. p. 7. Disponible a: <http://www.autonomiaobrera.net/archivo/varios/69.pdf> [accés 01/11/2013]

³⁷ Arxiu Personal de Joel Sans. *Estatutos de la OIC. Organización de Izquierda Comunista*. [1977]

Els consells, entre el consellisme i el sindicalisme

La idea dels consells va prendre força a l'Estat espanyol amb l'increment de lluites obreres després de la mort de Franco. Van aparèixer consells a diferents llocs, impulsats en un primer moment pels corrents de l'esquerra radical. Així trobem, per exemple, que a l'empresa Waco de Reus, on tenia força la OICE,³⁸ i a la Condiesel del Vallès s'aconsegueix un model de representació assembleària dels treballadors reconeguda per l'empresa. Aquesta última empresa va ser una de les primeres en què els treballadors -que havien boicotejat les eleccions sindicals de 1975- varen crear un Consell de Fàbrica, durant la tardor de 1976, plantejat com una alternativa als sindicats. El consell s'entenia com a “*único órgano válido, representativo, de autodirección de los trabajadores ante la patronal y el estado*”, una proposta que s'havia d'estendre més enllà de la Condiesel i avançar “*en la construcción de la ORGANIZACIÓN ÚNICA de toda la CLASE OBRERA*”.³⁹ Entre els treballadors de la Condiesel hi havia militants de l'OICE però les propostes consellistes eren assumides més enllà d'aquests, per un grup de militants sens organització política influïts també per l'autonomia obrera i amb un sentiment antipartits, si bé no antipolític⁴⁰.

Però la idea dels consells anava més enllà dels sectors indentificats amb l'autoorganització obrera i el consellisme. De fet, dins de CCOO Nicolás Sartorius havia defensat el 1975 la possibilitat de fer una síntesi entre sindicat i consells seguint l'experiència del moviment obrer italià. Així defensava conjugar els espais unitaris dels treballadors, com assemblees i comitès de delegats o consells, i el sindicalisme.⁴¹

A Madrid CCOO va incentivar la formació de Consells dels treballadors durant el 1977, un moment de buit legal en què el sindicat vertical havia quedat neutralitzat i encara no hi ha una nova normativa de representació sindical. A finals de 1977 hi havia a Madrid 1.805 escollits per uns 70.000 treballadors.⁴² No s'han trobat dades equivalents pel cas català, si bé almenys es creen consells a la Seat (format per 250 delegats) i la central Nuclear d'Ascó (per 40),⁴³ a més dels casos mencionats. El Consell Confederal de CCOO es va posicionar a favor dels consells de treballadors el maig de 1977,⁴⁴ com una forma de prefigurar ja el model sindical que volien que reglamentés el govern. De fet, la proposta de comitès d'empresa electes que representessin a tota la plantilla -i no només els treballadors sindicats-, que es va acabar aprovant, seguia les posicions de CCOO i la línia dels consells, quan UGT volia donar més pes a les seccions sindicals.

³⁸ AHCONC. Entrevista a Teresa Fortuny Solà.

³⁹ CEDOC. *Ofensiva proletaria*. N. 18. Noviembre 76.

⁴⁰ Entrevista a Josep Portolés, Eligio Medina, Joan Martínez, Alfredo Lafuente (fundadors del Col·lectiu Obrer Popular a la fàbrica Condiesel i a Ripollet) i Esmeralda Saiz (cofundadora de la Federació de Treballadors i Treballadores de Catalunya), Ripollet, 4/6/2013.

⁴¹ Sartorius, Nicolás, 1976: *El resurgir del movimiento obrero*. Barcelona: Laia. p. 160-168.

⁴² José Babiano Mora, *Emigrantes, cronómetros y huelgas. Un estudio sobre el trabajo y los trabajadores durante el franquismo (Madrid, 1951-1977)*, Madrid, Siglo XXI i Fundación I de mayo, 1995. p. 334.

⁴³ Andreu Mayayo, *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*. Barcelona, Afers, 2002. p. 36.

⁴⁴ *Gaceta de Derecho Social*. N. 72. mayo 1977.

Cal veure però, que la diferent naturalesa dels consells que es plantejava des dels diferents sectors. Des del sector majoritari de CCOO es volia un organisme que representés a la plantilla de forma unitària però que es conjuguéss amb la representació sindical. Sartorius havia proposat que la millor opció per evitar que els consells es convertissin en òrgans subordinats als sindicats era que els seus delegats fossin escollits individualment a partir de votacions amb fulls en blanc, un mecanisme que no distaria del proposat des del consellisme. Ara bé hi hauria un salt entre aquesta proposta i la seva aplicació pràctica quan s'institucionalitza el model sindical, quan s'acabarien votant llistes per sindicats, no delegats directament.

En canvi per l'OICE els consells eren un òrgan de delegats escollits per democràcia directa que haurien d'organitzar la lluita reivindicativa, tenir l'exclusiva de la negociació amb la patronal (evitant la intermediació sindical), gestionar la caixa de resistència, realitzar tasques de tipus sindical -com l'assessoria jurídica i laboral-, controlar les condicions de treball -per tal de disputar gradualment el poder de l'empresariat- i organitzar la lluita política.⁴⁵ Com veiem diverses d'aquestes característiques xocaven amb una lògica sindical.

Quan el 1976 es comencen a formar les diferents opcions sindicals, l'OICE va quedar fora d'intervenir-hi ja que mantindrà l'espai de les Plataformes o Comissions Obreres Anticapitalistes. La seva alternativa era la construcció de la Central Única dels Treballadors (CUT) a partir d'assemblees en totes les fàbriques que nomenessin consells fàbrica o comitès unitaris de fàbrica, els quals serien revocables. En un congrés obrer constituent s'hauria de determinar el tipus de funcions i d'organització de la CUT, si consellista o sindical.⁴⁶

El gener de 1977 les COA van prendre la decisió de dissoldre's amb un reconeixement de les dificultats de ser un projecte influent i el perill d'incrementar la divisió sindical:

Por las características que van a tener las nuevas vanguardias, creemos que el programa político de las COA no refleja hoy el nivel de conciencia de las mismas, y por lo tanto no cubre las necesidades del nuevo período. Además, en el debate sindical existe el peligro real de considerar a COA como otra central sindical más, divisionista.⁴⁷

Si bé l'OICE va abandonar el projecte de Plataformes i de les COA, igualment considerava que la tasca del moment era impulsar l'autoorganització consellista, encara que pel nivell de consciència existent aquesta no acceptés plenament un programa de transició anticapitalista. Mantenia que hi havia un espai existent per constituir la CUT, atès que no havia desaparegut el nivell d'autoorganització dels treballadors. Si bé el procés de la reforma política s'havia assentat això no afectava de la mateixa manera en el terreny de l'autoorganització i mobilització de masses ja que

⁴⁵ CEDOC. *La CUT y los consejos de fábrica: el movimiento pro-consejista*. Comité de Dirección del Frente Obrero de la Organización de Izquierda Comunista, gener 1977. p. 7-8.

⁴⁶ ABPR. *Revolución*. N. 16, 23 d'agost de 1976.

⁴⁷ AHS. Informacions clandestines. Comunicats de la Policia. 4.3.1. Capsa 3. 1974-1977. COA.Coordinadora Nacional de Comisiones Obreras Anticapitalistas, 30 de gener de 1977.

aquí “*los conceptos democrático-burgueses están muy lejos de haber calado*”. S'oposaven per principi a les organitzacions sindicals -de fet contraposa la CUT a la COS (la plataforma sindical que unia CCOO, UGT i USO)- per allunyar a les masses treballadores de la lluita política de classe i per treure-les protagonisme. Però davant de la poca força del moviment consellista i el nivell de consciència existent l'OICE defensava una pràctica unitària que es basés en la democràcia directa i que aglutinés tant iniciatives de caràcter sindical de base com consellista, en el camí per construir la CUT. I també es plantejava, contràriament al que havia defensat fins al moment, la participació en els sindicats, allà on fossin majoritaris i tinguessin un caràcter unitari i de democràcia directa.⁴⁸

La posició de l'OICE de mantenir les Plataformes durant 1976 i després defensar el consellisme i la proposta de la CUT va ser problemàtica de dur a la pràctica en les empreses, quan els sindicats ja s'estaven vertebrant i afiliant a cada cop més treballadors⁴⁹. No seria fins uns mesos més tard que l'OICE passaria a integrar-se allà on el sindicat era més radical, apartant-se gradualment ja d'un dels punts polítics del consellisme.

A finals de 1977 l'OICE va entrar en una crisi d'orientació política, incentivada per diferents factors. En primer lloc, hi ha la consolidació de la transició política, que tancava les perspectives de canvi radical i que despolititzava la mobilització obrera. En segon lloc, els mals resultats electorals que havia tingut l'esquerra revolucionària -i entre ella la coalició Front Unitari dels Treballadors, on participava l'OICE- la deixava amb poca capacitat d'intervenir en el nou escenari institucional. A això s'hi ha d'afegir que la principal proposta de l'OICE, la CUT i la formació de consells, esdevé inviable davant la reconducció de la protesta obrera cap a objectius més econòmics, menys ofensius i on els sindicats cada cop tenen més protagonisme. Com valoraria l'exdirigent de l'OICE Josep Sementé, l'organització no va tenir en compte suficientment el pes de la democràcia parlamentària en la consciència de la gent, la qual cosa feia que sobredimensionés l'alternativa dels consells obrers en el moment de la transició.⁵⁰

La crisi de l'OICE va suposar una pèrdua de militància i la sortida de diverses agrupacions locals. La direcció va emprendre un procés de reorientació política cap al Moviment Comunista (MC), que portaria a principis de 1979 a la fusió amb aquesta organització, al mateix temps que políticament s'abraçava el marxisme-leninisme i es feia una autocrítica rectificadora de la línia seguida fins al moment.⁵¹ Amb aquest gir polític i la unió amb l'MC, el consellisme, que havia estat un dels punts distintius de l'OICE, desapareixia pràcticament de l'escena política a l'Estat espanyol.

El consellisme a cavall de dos períodes

⁴⁸ CEDOC. *La CUT y los consejos de fábrica: el movimiento pro-consejista*. Comité de Dirección del Frente Obrero de la Organización de Izquierda Comunista, gener 1977. p. 3-5.

⁴⁹ Joel Sans, “L'Organització d'Esquerra Comunista ...”

⁵⁰ Entrevista a Josep Sementé, Barcelona, 07/06/2013.

⁵¹ ABPR. DPP (OIC) 2/9. “Acerca del proceso de rectificación”. OIC, Comitè Federal. Noviembre de 1978.

Com hem vist, el comunisme consellista emergeix en els moments finals de la Primera Guerra Mundial molt vinculat al procés de radicalització de la lluita obrera. Si inicialment és un corrent dins del moviment comunista ràpidament anirà perfilant unes idees i tàctiques diferenciades. L'únic moment en què va aconseguir una implantació de masses va a ser a inicis dels anys 20, especialment a Alemanya, on va gaudir d'un suport de desenes de milers. Amb el descens de la mobilització obrera i l'allunyament de la immediatesa de la revolució, va entrar en declivi, per quedar reduït a diferents grups i mantenir-se sobretot en base al treball teòric de diferents autors.

Amb el nou període de mobilització obrera i radicalització que s'obre els anys 60 hi ha haurà un revifament de l'interès pel comunisme consellista, amb una relectura de les seves aportacions, sovint amb interpretacions que el creuarien amb el comunisme llibertari. Hi ha dos factors comuns darrera l'ascens del consellisme entre els dos períodes. En primer lloc, l'increment de la mobilització obrera i el component autoorganitzatiu. El segon, la cerca d'alternatives polítiques a l'esquerra consolidada del moment. En els anys 10 i 20 es buscava una alternativa a la socialdemocràcia, en el període posterior les idees del comunisme consellista presentaven un atractiu per a qui buscava una alternativa antiburocràtica a la URSS, als Partits Comunistes i a les organitzacions marxistes-leninistes. Aquests factors comuns expliquen la transmissió de les aportacions ideològiques entre dos moments històrics sense una continuïtat orgànica de les organitzacions.

Ara bé els anys 60 i 70 el consellisme no va arribar a ser un fenomen de masses com a inicis dels anys 20, únic moment en què això va succeir. La gran diferència és que els consells entre 1917 i 1923 van adquirir una consolidació i una coordinació més enllà de cada fàbrica que va suposar un desafiament al poder de la burgesia i de l'estat, a més amb el referent dels soviets russos. En canvi, les comissions representatives, coordinadores de delegats i consells a finals dels anys 60 i durant els anys 70 no van arribar en cap moment a suposar el mateix nivell de confrontació amb la institucionalitat existent. A l'Estat espanyol, la mobilització autoorganitzada, en forma de CCOO, assemblees i comitès de delegats, posava en qüestió el franquisme a partir del desbordament del sindicat vertical i la conquesta de l'espai públic. Ara bé, la naturalesa d'aquest desafiament no va arribar a implicar una alternativa de poder que fos la base per una institucionalitat alternativa.

A l'Estat espanyol, l'OICE va ser l'organització que va rebre una major influència del comunisme consellista. Els postulats consellistes i la defensa de la democràcia directe dels treballadors van permetre a aquesta organització connectar amb el component autoorganitzatiu del moviment obrer. Això la va ajudar al seu ràpid creixement a mitjans dels anys 70, a prendre un arrelament important en certes zones obreres i a jugar un paper destacat -superior al d'altres organitzacions de major mida- en diferents conflictes obreres com els de Vitòria, el Vallès, Granada o València, entre d'altres. La unió de les motivacions polítiques i econòmiques que es produïa en les

lluites obreres sota el franquisme⁵² faria que les pròpies CCOO tinguessin aquest doble component sociopolític, i presentava un camp també fèrtil pels plantejaments consellistes de l'OICE.

La línia de treball de l'OICE dins el moviment obrer segueix plenament els postulats del comunisme consellista, amb una organització no sindical i anticapitalista com les Plataformes o les Comissions Obreres Anticapitalistes, que propugnava la formació de consells. Tanmateix, la forma organitzativa de l'OICE està en major mesura propera pel leninisme, la qual cosa en part podem explicar pel context de militància clandestina i que portava a que l'esquerra revolucionària a l'Estat espanyol adoptés el centralisme en un grau superior a d'altres països europeus on hi havia democràcia parlamentària.

El consellisme va mostrar problemàtiques similars tot i les sis dècades de diferència. La principal, la qüestió de com mantenir un projecte basat en les lluites obreres combatives i espontànies quan es produïa el reflux de la mobilització. El comunisme consellista alemanya va entrar en declivi a mitjans dels anys 20 i l'OICE va patir una crisi durant la transició que la portarà a despendre's de les idees consellistes que havia reivindicat fins al moment. Aquesta organització va patir el salt entre l'experiència autoorganitzativa dels treballadors i l'empremta del consellisme. Com diu Miquel Amorós “*la teoría de los Consejos tuvo muchos más practicantes inconscientes que partidarios*”.⁵³

Una altra problemàtica important del consellisme en els dos períodes va ser com afrontar la influència de les organitzacions reformistes sobre la classe treballadora. En el cas de l'OICE, la gran confiança en la capacitat de lluita i d'avenç dels treballadors la va portar a subestimar l'influx d'organitzacions com el PCE-PSUC i el PSOE. L'OICE i Plataformes repetirien en diversos moments la idea que les lluites comportaven que “*los sectores más decididos de la Clase Obrera y el Pueblo Trabajador están rompiendo ya decididamente con los reformistas de todo tipo y con sus métodos de lucha*”.⁵⁴ Contraposaven de forma marcada les lluites espontànies i autoorganitzades, per una banda, i partits i sindicats reformistes, per l'altra, quan en realitat podien conviure.

Per acabar, el consellisme va mostrar en ambdós períodes la capacitat d'arrelar-se -en magnituds diferents- en el moviment obrer en un moment d'ascens de lluites i de connectar amb les idees que desenvoluparen una part dels treballadors. En tot cas, la seva experiència l'experiència, roman com la d'un corrent que va intentar, amb les seves dificultats i contradiccions, desenvolupar la seva visió a partir d'un dels principis primogènits que havia formulat Marx, el que l'alliberament de la classe treballadora havia de ser obra d'ella mateixa.

⁵² Xavier Domènech Sampere, *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Lucha de clases, dictadura y democracia (1939-1977)*. Barcelona, Icaria, 2012. p. 133.

⁵³ Miquel Amorós, “¿Qué fue la Autonomía...”

⁵⁴ CEDOC – FO 19/014. *Manifiesto de las Comisiones Obreras de Empresa y Plataformas Anticapitalistas de España*, desembre 1973.